

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์   ความเป็นพลวัตของความขัดแย้งของผู้ใช้น้ำหลายฝ่าย
 ในลุ่มน้ำแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน   นายโสรัถย์ คิชฐประbour

ปริญญา   วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
 (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์   อาจารย์ ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร

บทคัดย่อ

สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในลุ่มน้ำแม่ศึกปัจจุบัน มีความซับซ้อน หลากหลายและมีความเป็นพลวัตจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรตามลักษณะทางกายภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ความแตกต่างของระบบการผลิตที่เข้มข้นและวิถีคิดเรื่องสิทธิ ทั้งหมดได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งของผู้ใช้น้ำหลายฝ่าย งานนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามูลเหตุเชิงซ้อนที่นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้ง และปฏิบัติการขับเคลื่อนต่อความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายฝ่ายที่มีความเป็นพลวัต

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงได้ทบทวนวรรณกรรมพบว่า คำอธิบายส่วนใหญ่มีมิติที่ไม่ครอบคลุม ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างลึกซึ้งและซับซ้อน จึงได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่อง “การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” และ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” ในการทำความเข้าใจความซับซ้อนและความเป็นพลวัตของข้อขัดแย้งซึ่งจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย และขึ้นอยู่กับปฏิบัติการของแต่ละฝ่ายภายใต้สถานการณ์ปัญหา งานศึกษานี้จึงใช้การศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลระดับครัวเรือนในลุ่มน้ำทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์คือ ปกาเกอญอ ม้ง และคนเมือง อย่างละ 45 ตัวอย่าง รวม 135 ตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการศึกษาพบว่า

ในลุ่มน้ำแม่ศึกมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและการผลิต 4 ยุคคือ ยุคยังชีพ ยุคฝิ่น ยุคพัฒนาเศรษฐกิจและความทันสมัย และยุคปัจจุบัน มีการเพิ่มขึ้นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้นและมีการขยายอำนาจของรัฐเข้ามาควบคุมจัดการทรัพยากรของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ ทั้งหมดเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทั้งเรื่องของระบบการผลิต การซ้อนทับและความคลุมเครือในเรื่องของสิทธิและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ทรัพยากร จนนำมาซึ่งขัดแย้งเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายต่างต้องการทรัพยากรเพื่อการผลิตแต่ฐานทรัพยากรมีขีดจำกัดในการรองรับ

จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มน้ำพบว่า ข้อขัดแย้งเรื่องน้ำเป็นผลมาจากการใช้ที่ดินทางกายภาพเพื่อการผลิตอย่างเข้มข้น มีการอ้างสิทธิเหนือที่ดินและน้ำ ทั้งเชิงเดี่ยว เชิงซ้อน และแบบเปิดเสรีแล้วแต่สถานการณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งของตนทำให้เป็นการเพิ่มหรือลดข้อขัดแย้งให้กับฝ่ายอื่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีปฏิบัติการหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับจุดยืน เดิมพัน ฐานอำนาจและการใช้อำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายซึ่งไม่เท่ากัน โดยพบว่า

1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง กลุ่มแรกคือ กลุ่มปกาเกอญอ เป็นกลุ่มที่มีเดิมพันจากการได้มาหรือเสียไปซึ่งทรัพยากรที่ดินและน้ำเพื่อการผลิตสูง แต่เป็นกลุ่มที่มีอำนาจต่อรองน้อยที่สุดเนื่องจากมีข้อจำกัดที่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากกลุ่มทุนต่าง ๆ ในขณะที่กลุ่มที่สองคือ กลุ่มม้ง ซึ่งมีเดิมพันกับทรัพยากรที่ดินและน้ำสูงเช่นเดียวกัน เพราะต้องพึ่งพากระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์เป็นหลักอย่างเดียว แต่เป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองระดับปานกลาง โดยใช้ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเป็นผู้ให้ปัจจัยในการผลิตกับกลุ่มปกาเกอญอ แต่อำนาจการต่อรองนั้นจะอ่อนกำลังเมื่อเผชิญกับกลุ่มคนเมือง แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มม้งก็พยายามเพิ่มอำนาจผ่านการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนและเครือข่ายภายนอกพื้นที่ กลุ่มที่สามคือ กลุ่มคนเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีเดิมพันในทรัพยากรที่ดินและน้ำระดับปานกลาง แต่กลับมีอำนาจในการขับเคลื่อนต่อรองมาก เนื่องจากมีทุนสูง มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับองค์กรของรัฐ เครือข่ายคนเมือง ทำให้มีอำนาจต่อรองเหนือกว่ากลุ่มอื่น

2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อม คือหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ซึ่งความสำเร็จหรือล้มเหลวของการปฏิบัติงานในพื้นที่มีผลต่อตำแหน่งหน้าที่ ได้ถูกดึงเข้ามามีบทบาทในฐานะคนกลางในการเจรจาไกลเกลี่ย พร้อมกับกลายเป็นแหล่งของอำนาจในการต่อรองของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากปฏิบัติการ โดยเฉพาะกลุ่มปกาเกอญอและกลุ่มคนเมือง

ปฏิบัติการต่อข้อขัดแย้งเรื่องน้ำ จึงเป็นเพียงการขับเคลื่อนทางอำนาจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อฐานทรัพยากรในการผลิตเป็นสำคัญ โดยทำให้อีกฝ่ายยอมจำนนต่ออำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร แต่หาใช่จะจำนนต่ออำนาจนั้นเสมอไป หากแต่มีการโต้กลับผ่านการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว โดยที่มูลเหตุที่แท้จริงอยู่ที่ระบบการผลิตที่เข้มข้น ฐานทรัพยากรที่รองรับการผลิต ก่อนที่จะนำไปสู่มิติทางด้านสิทธิที่มีความเชื่อมโยง ซับซ้อนและหลากหลาย มูลเหตุที่แท้จริงนี้กลับถูกละเลยภายใต้ปฏิบัติการต่อความขัดแย้ง ทั้งหมดจึงนำมาสู่ความเป็นพลวัตของความขัดแย้งในกลุ่มน้ำแม้ศึกที่ดำเนินต่อไป

Thesis Title	Conflict Dynamism of Multi-water Users in Mae Suek Watershed, Mae Chaem District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Sorak Dithaprayoon
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management)
Thesis Advisor	Lecturer Dr. Sidthinat Prabudhanitisarn

ABSTRACT

Currently, land and water conflicts in Mae Suek Watershed are complex, diversified and dynamic under the interaction between natural resource utilization, ethnic diversities, differences of intensive production systems, and property rights. These factors contribute towards multi-water users conflict. Therefore, this study aims to investigate the complexity and dynamism of conflict among various stakeholders.

To achieve its objective, the literature review was conducted and it was found that the present knowledge is quite insufficient to understand the complexity and diversity of such conflicts. This study, therefore, applies powerrelation of multi-stakeholders concept to explain the interrelationship among actors-acted mobilizing power when dealing with land and water disputes as cases of conflict arrised. This study uses both qualitative and quantitative methods to collect data from three ethnic groups: Karen, Hmong and Northern Thai People. The total of 135 samples were selected for this study, with 45 samples from each ethnic group. In addition, in-depth interview, based on the stakeholders analysis frameworks, was conducted according to specific cases to understand such complexity and dynamism of multi-water users conflict. The research finding were as follow:

The historical development of natural resource utilization and production system can be classified into four periods, 1) subsistent 2) opium production 3) economic development and modernization and 4) present periods. In each period, there was an increase in stakeholders, cash crop production and expansion of government control and management over community resources. There factors contributed to changes in local production system, increasing complexity,

unclear property rights and changing pattern of natural resources utilization. In turn, these changes led to conflict among stakeholders within limited natural resource base.

From the stakeholders analysis, water conflict occurred from intensive land use and claiming of rights over land and water. Stakeholders used various sources of power for conflict management depending on the difference of their standpoint, power base, and asymmetrical use of power.

1) Direct Stakeholders. The first stakeholder group was Karen ethnic group. This group used land and water resources intensively for its production but limited bargaining power due to its dependency on various economic groups for means of production. The second group was Hmong ethnic group, who used land and water resources intensively for the sole reliance on the commercial production system. It had moderate bargaining power by using its better economic position as means of production, and as supporter for the Karen group. However, the Hmong group had less bargaining power compared to Northern Thai people but this ethnic group tried to increase its bargaining power through power relation from other economic groups and outside network development. The final group was the Northern Thai. This group was of moderate use of land and water resources, but it had the highest bargaining power because of its high economic resources and close relationship with state and Northern Thai networks.

2) Indirect Stakeholders. This group comprised government and non-government organizations in the area. For this group, the success or failure of their work directly affected their positions and career. They served as conflict mediators and became the source of bargaining power of direct stakeholders, particularly Karen and Northern Thai groups.

Conflict management over water resource was merely an exercise of stakeholders in mobilizing their power in order to make other stakeholders surrender in obtaining resources. However, those situation was temporary, the surrender would eventually resist and searched for new sources and mobilize power in their power relationship. The real cause of this conflict, which never raised, rather was on an intensive production system and existing natural resource base, which led to the complexity and diversity of property right claims.